

Starševska vpletenost kot dejavnik enakosti in pravičnosti v šoli

DOI: <https://doi.org/10.55707/ds-po.v39i3-4.154>

Prejeto 13. 2. 2024 / Sprejeto 28. 06. 2024

Znanstveni članek

UDK 37.014.12:347.635

KLJUČNE BESEDE: pravičnost v izobraževanju, enake izobraževalne možnosti, starševska vpletenost, starševsko sodelovanje, starševska skrb

POVZETEK – V prispevku se osredotočamo na temeljni teoretični načeli enakosti in pravičnosti, iz katerih izhaja načelo enakih možnosti v izobraževanju. Predstavimo izhodišča in izsledke domačih in tujih raziskav z navedenega področja, na podlagi katerih v razpravi iščemo odgovore na postavljena raziskovalna vprašanja, in sicer (1) kakšen je vpliv starševske vpletenosti na izobraževanje otrok, (2) kako se načeli enakosti in pravičnosti kažejo v izobraževalnem sistemu in (3) kako lahko starševsko vpletenost upoštevamo kot dejavnik uresničevanja načela enakosti in pravičnosti pri otrocih, pri katerih je stopnja starševske vpletenosti v njihovo izobraževanje nižja. Iz izsledkov raziskav nesporno izhaja, da ima starševska vpletenost v izobraževanje otrok številne pozitivne učinke na učni uspeh in tudi socializiranost in motiviranost otrok. Ključ do vključevanja staršev se nahaja v oblikovanju ustreznih medosebnih odnosov, pri čemer učitelji upoštevajo raznolikost potreb staršev, njihove različne izkušnje in raznovrstno znanje. Iz raziskav tudi izhaja, da je pomembna ovira, ki omejuje vključevanje staršev v sodelovanje s šolo, občutek manjvrednosti, tako da ugotovljamo, da so potrebni bolj proaktivni in individualno prilagojeni načini vključevanja staršev, ki izhajajo iz tega, v čemer so starši dobri, oz. temeljijo na tem, kaj starši znajo, in ne na tem, česa ne znajo.

Received 13. 2. 2024 / Accepted 28. 06. 2024

Scientific paper

UDC 37.014.12:347.635

KEYWORDS: equity in education, equal educational opportunities, parental involvement, parental participation, parental care

ABSTRACT – In this paper, we focus on the fundamental theoretical principles of equality and equity, which underpin the principle of equal opportunities in education. The authors present the starting points and findings of domestic and international research in this field, which are used in the discussion to answer the research questions posed, namely (1) what is the impact of parental involvement on children's education, (2) how are the principles of equality and equity manifested in the education system, and (3) how can parental involvement be taken into account as a factor in the implementation of the principle of equality and equity for children with lower levels of parental involvement in their education. There is no doubt from the research findings that parental involvement in children's education has a number of positive effects on children's educational achievement, as well as on their socialisation and motivation. The key to parental involvement lies in the development of appropriate interpersonal relationships, with teachers taking into account the diversity of parents' needs, experiences and skills. Research also shows that a significant barrier limiting parental involvement with schools is a sense of inferiority, so we conclude that more proactive and tailored ways of engaging parents are needed, based on what parents are good at, or based on what parents know rather than what they do not know.

1 Uvod

Temeljni strateški dokument, ki vsebuje strokovne podlage za razvoj sistema vzgoje in izobraževanja, je Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (Krek in Metljak, 2011). V njej so opredeljena štiri osnovna načela izobraževanja, in sicer človekove pravice in odgovornost, avtonomija, pravičnost in kakovost (prav tam). Pravičnost je tesno povezana z zagotavljanjem enakih možnosti za uspeh v življenju za vse državljane, za kar so potrebne enake možnosti za pridobivanje izobrazbe. V Beli knjigi je zapisano:

“Ker je enakost možnosti, ki jih ima nekdo v družbi, močno odvisna od njegovih možnosti za izobraževanje, mora država, ki si prizadeva za pravično družbo, z različnimi ukrepi najprej zagotoviti enake izobraževalne možnosti.” (Krek in Metljak, 2011, str. 14). Vendar na izobraževanje vpliva še vrsta drugih dejavnikov, ki so mnogokrat prisotni že v predšolskem obdobju. Šola je stičišče različnih skupin otrok, ki izhajajo iz raznovrstnih socialno-ekonomskih in kulturnih okolij, poleg tega je k tej raznovrstnosti potrebno dodati tudi določene naravno predisponirane dejavnike, ki se zrcalijo kot psihofizične značilnosti ali naravne danosti (npr. nadarjenost). Tako se v izobraževalnem sistemu pojavi vprašanje, kako tako raznoliki populaciji nuditi enake možnosti na izobraževalni poti.

V zadnjih letih se kot pomemben razlikovalni dejavnik vse bolj pojavlja tudi vpliv staršev in starševska vpletenost v izobraževanje otrok, ki je osrednja tema tega prispevka. Iz izsledkov domačih in tujih raziskav, predstavljenih v nadaljevanju prispevka, nesporno izhaja, da ima starševska vpletenost v izobraževanje otrok številne pozitivne učinke na učni uspeh in tudi socializiranost in motiviranost otrok. Ule (2015) v vpletenosti staršev v šolsko delo in izobraževanje otrok prepoznava nov dejavnik socialne diferenciacije otrok in ugotavlja, da slednji “tiho sankcionira tiste starše in otroke, ki ne znajo ali ne zmorejo ustvariti podporne družinske klime” (Ule, 2015, str. 43). Avtorica Epstein (2011) je poudarila, da se je v zadnjih dveh desetletjih prejšnjega stoletja koncept razmerja med družino in šolo spremenil tako, da se je postopoma vse bolj oddaljal od ideje ločevanja med njima proti ideji vse večjega sodelovanja.

Razlike takega sodelovanja se kažejo že v predšolskem obdobju in pomembno vplivajo na nadaljnje izobraževanje. Košak (2010, str. 15) tako povzema rezultate študije kognitivnih sposobnosti otrok ob vstopu v šolo. Ugotavlja (prav tam), da na razlike v kognitivnem funkcioniranju odločilno vpliva tudi stimuliranje, ki so ga otroci deležni v svojem družinskem okolju. Kot avtorica zaključuje (prav tam), se “*pomembne razlike pokažejo že pri otrokovem vstopu v šolo, v času njegove primarne socializacije. Ta se odvija predvsem v družini, učinki pa segajo v naslednje stopnje socializacije in so pomembni za otrokovo uspešnost.*” (Košak, 2010, str. 15). Tudi v študijah, ki se nanašajo na šolsko obdobje, ugotavljajo podobno. Tako v raziskavi o vpletenosti staršev v otrokovo šolanje (Cugmas idr., 2010) rezultati kažejo, da so starši bolj dejavno vpleteni v šolanje svojih hčerk kot sinov ter osnovnošolcev kot srednješolcev, da so bolj izobraženi starši bolj vpleteni v šolanje svojih otrok kot manj izobraženi starši in da je stopnja vpletenosti staršev v šolanje njihovih otrok pomembno povezana z otrokovim šolskim uspehom in izobrazbenimi aspiracijami. To potrjujejo tudi podatki mednarodnega zbornika Education at a glance (MZIZŠ, 2018) o stanju in učinkih izobraževanja v državah članicah OECD in partnerskih državah ter kažejo na to, da se posamezniki z nižje izobraženimi starši

“še vedno manj vključujejo v predšolske programe, manj jih dokonča srednješolsko izobraževanje in nadaljuje na višjih ravneh izobraževanja v primerjavi s posamezniki, ki imajo vsaj enega od staršev z doseženo višjo ali visokošolsko izobrazbo. Dve tretjini posameznikov, starih 25–64 let, katerih starši nimajo srednješolske izobrazbe, bosta verjetno dosegli višjo izobrazbo kot njihovi starši. Večinoma je to srednješolska poklicna izobrazba.” (MZIZŠ, 2018, str. 3).

Tuja literatura pritrjuje izkušnjam doma. Zasledimo lahko vrsto raziskav (Catsambis in Bever Okidge, 2001; Sheldon in Epstein, 2002; Simon, 2004, Epstein in Rodriguez Jansorn v Cankar idr., 2009), iz katerih izhaja, da sodelovanje staršev s šolo prispeva k boljšim učnim rezultatom učencev v šoli. Tudi Menheere in Hooge (2010) v

preglednem prispevku, v katerem sta preučili številne raziskave s področja, ugotavljata, da obstaja dokaz pozitivnega vpliva vključenosti staršev na izobraževanje in šolske dosežke otrok, na učenje, motivacijo, vztrajnost in socialno vedenje otrok.

2 Metodologija

Namen in cilji

Osrednji namen prispevka temelji na opredelitvi načel enakosti, pravičnosti in enakih možnosti v izobraževanju ter starševske vpletenosti v otrokovo izobraževanje kot enega izmed potencialnih dejavnikov, ki vplivajo na uresničevanje pravičnosti in enakosti v izobraževanju. Dodatno odpiramo še vprašanje o ovirah za starševsko vpletenost v izobraževanje otrok in kako lahko neenakosti, ki izhajajo iz tega, ublažimo ali celo odpravimo. Cilj prispevka je ugotoviti, kako se načeli enakosti in pravičnosti uresničujeta skozi izobraževalni sistem ter kako na uresničevanje teh načel vpliva starševska vpletenost v izobraževanje otrok. Ugotavljamo tudi, katere so možne rešitve, s katerimi bi uresničevali načeli enakosti in pravičnosti pri otrocih, pri katerih je stopnja starševske vpletenosti v njihovo izobraževanje nižja.

Zastavili smo si naslednja raziskovalna vprašanja:

- ☐ Kakšen je vpliv starševske vpletenosti na izobraževanje otrok?
- ☐ Kako se načeli enakosti in pravičnosti kažejo v izobraževalnem sistemu?
- ☐ Kako lahko starševsko vpletenost upoštevamo kot dejavnik uresničevanja načela enakosti in pravičnosti pri otrocih, pri katerih je stopnja starševske vpletenosti v njihovo izobraževanje nižja?

Metode

Prispevek temelji na deskriptivni metodi pedagoškega raziskovanja. S pomočjo literature bomo opisovali, kakšno je stanje, ki ga preučujemo. Pri tem se bomo opirali na slovensko in tujo literaturo. Uporabili bomo komparativno metodo ter metodo analize in sinteze, s pomočjo katerih bomo primerjali in analizirali različne raziskave z navedenega področja.

3 Razprava

Vpliv starševske vpletenosti na izobraževanje otrok

Po avtorici Novak (2004) je starševstvo v teoriji družinskega prava opredeljeno kot izvajanje ustavnih pravic in dolžnosti staršev, ki ima značaj temeljne človekove pravice. Iz tega pojma izhaja tudi roditeljska pravica oz. starševska skrb, ki omogoča

in hkrati nalaga staršem, da skrbijo za svoje otroke, kar zajema tudi področje vzgoje in izobraževanja (Kraljić, 2014).

Nov Družinski zakonik (Uradni list RS, št. 15/17 in 21/18 – ZNOrg) pojmuje to dolžnostno upravičenje med starši in otroki starševska skrb. V Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo in spremembe), ki je veljal pred Družinskim zakonikom, pa je bilo poimenovano kot roditeljska pravica.

Avtorica pa hkrati ugotavlja (prav tam), da sodobni starši velikokrat to svojo dolžnostno upravičenje jemljejo tako resno, da se njihovo ravnanje odraža kot novodobni pojav intenzivnega starševstva (Kraljić, 2014). Ule (2015) temu pojavu deloma soroden pojem "starševske vpletenosti" opredeljuje "*ne le kot sodelovanje staršev v izobraževanju otrok v okviru družine, temveč tudi kot sodelovanje staršev s šolo*" (Ule, 2015, str. 33). Menheere in Hooge (2010) poudarjata razlikovanje med dvema pojmom – med starševsko vključenostjo (ang. parental involvement) in sodelovanjem staršev (ang. parental participation). Starševska vključenost je vključevanje staršev v vzgojo in izobraževanje lastnega otroka doma in v šoli, starševsko sodelovanje pa se kaže kot aktivni prispevek staršev pri šolskih dejavnostih (Smit idr., 2007 v Menheere in Hooge, 2010). Oba pojma se medsebojno povezujeta, kaže pa se tendenca, da ima starševska vpletenost večji pozitivni učinek na otrokov razvoj (Desforges in Abouchaar, 2003 v Menheere in Hooge, 2010). Berčnik in Devjak (2018) navajata, da je

"sodelovanje s starši ključni faktor učinkovite vzgoje in izobraževanja, partnerstvo med šolo in starši pa naj bi spodbujalo k skupni zavezanosti k uspehu posameznega učenca, oblikovalo etos razumevanja in odprtosti v odnosih med šolo in starši ter pomagalo staršem razviti pozitivno vlogo pomoči pri vzgoji in izobraževanju njihovega otroka" (Berčnik in Devjak, 2018, str. 73).

Vec (2009) navaja izsledke dveh longitudinalnih študij, in sicer Morisona idr. (2003), ki opozarjajo, da je že interakcija matere z otrokom, ki je komaj vključen v vrtec, povezana tako s socialnim vedenjem kot z učenim uspehom, in Izza idr. (1999), ki na podlagi empiričnih podatkov ugotavljajo, da je starševska skrb za šolsko delo najpomembnejši dejavnik pri napovedovanju šolskega učnega uspeha otroka. Razlogi staršev za sodelovanje so različni in so pogojeni s starostjo otrok, vrsto šole in krajevnimi posebnostmi. Različni avtorji (Peklaj in Pečjak, 2015; Berčnik in Devjak, 2017) poudarjajo, da je sodelovanje med šolo in starši pomembno tako za učno uspešnost kot za njihovo socialno prilagojenost. To potrjujejo tudi avtorji Kalin, Resman, Šteh, Mrvar, Govekar-Okoliš, Mažgon (2009), ki izpostavljajo, da je sodelovanje med domom in šolo namenjeno boljšemu delu in razvoju otrok, vendar ne smemo pozabiti, da tako sodelovanje lajša ali otežuje življenje in delo učiteljev in staršev. Dobri ali slabi učinki sodelovanja se ne pojavljajo ločeno, ampak najpogosteje verižno. Ob tem velja opozoriti tudi na Bronfenbrennerjevo (1994; 2005) ekološkosistemske teorije, ki izpostavlja pomen kompleksne dvosmerne interakcije med posameznikom in okoljem, pri čemer posameznika opredeljuje kot rastočo, dinamično osebo, ki se postopno vključuje v okolje in ga spreminja. Interakcijo med osebo in okoljem tako jasno razume in opisuje kot dvosmerno oziroma recipročno. Okolje, kjer se posameznik razvija, poleg tega ni omejeno na eno samo okolje, temveč je razširjeno tako, da vključuje medsebojne povezave med različnimi okolji in zunanje vplive, ki prihajajo iz posameznikove širše okolice.

Majerčikova in Puhrova (2019) sta v raziskavi, ki je vključevala učence v starosti od 7 do 12 let na Češkem, ugotovili, da so učne aspiracije velike in povezane z zahtevami in pričakovanji njihovih staršev. Pri tem se je socialno-ekonomski status staršev pokazal kot pomembna spremenljivka. Avtorici (prav tam) pri rezultatih izpostavljata tudi, da imajo starši pomembno vlogo tudi pri obšolskih dejavnostih, kjer so starši najmanj v vlogi pobudnikov pri oblikovanju interesov in hobijev svojih otrok.

Že uvodoma smo izpostavili ugotovitve avtorice Ule (2015), ki v vpletenosti staršev v šolsko delo in izobraževanje otrok prepozna nov dejavnik socialne diferenciacije otrok. Košak (2010) k temu dodaja, da razlike v predšolski socializaciji vplivajo na raven dosežkov v izobraževalnem sistemu. Kot pojasnjuje avtorica (prav tam), so otroci manj izobraženih staršev ob vstopu v šolo praviloma v slabšem položaju, saj so za učno uspešnost pomembni dejavniki tudi dejavnosti, ki se odvijajo v družini.

“Otroci manj izobraženih staršev so praviloma deležni manj ali sploh nič obiskov kulturnih prireditev, doma imajo manj knjig in slovarjev, spodbud za branje, manj didaktičnih igrac, nimajo računalnika ali celo svoje pisalne mize. Zanje je šola velikokrat edina, ki jim omogoči in ponudi različne izlete, ogled prireditev, uporabo knjig, računalnika ipd. Ti otroci so v primerjavi s tistimi, ki so že v zelo zgodnjih otroških letih deležni vsega omenjenega, v neenakem položaju.” (Košak, 2010, str. 16).

Razlike so vidne tudi v pričakovanjih staršev glede učnega uspeha svojih otrok. Medtem ko manj izobraženi starši gojijo nizka pričakovanja, imajo nasprotno bolj izobraženi starši, kot pravi avtorica (prav tam), “praviloma že izdelano vizijo za prihodnost svojega otroka” (Košak, 2010, str. 16) in lahko zaradi boljše ekonomske situacije otrokom nudijo boljše motivacijsko okolje in nagrajevanje, medtem ko manj izobraženi starši velikokrat otrokom niti ne znajo pomagati ali so tudi pri tem ohromljeni zaradi lastnih slabih izkušenj s šolo.

Postavlja se torej vprašanje, kako dejavnik starševske vpletenosti v izobraževanje otrok približati spoštovanju načel enakosti in pravičnosti v izobraževalnem sistemu, do česar se opredeljujemo v nadaljevanju prispevka.

Enakost in pravičnost v izobraževanju

Kodelja (2006) povzema široko sprejeto definicijo pojma pravičnosti, ki ima dva osnovna pomena. “Enkrat pomeni skladnost ravnanja z neko normo: naravno, božansko ali pozitivno, drugič pa pomeni enakost.” (Kodelja, 2006, str. 11). Splošno načelo o enakih možnostih pa je načelo, na katerem slonijo sodobne socialne demokracije, izhaja pa iz “klasičnega pravila o pravičnosti” (Kodelja, 2006, str. 29), ki v osnovi pravi, da je potrebno enake obravnavati enako in neenake različno. Za pojma enakost in pravičnost so tako v pravnem kot tudi pedagoškem smislu na voljo številne razlage. Rawlsovo teorijo pravičnosti (Rawls, 1971), ki jo tudi Kodelja (2006) navaja kot najbolj pomembno teorijo pravičnosti v sodobni družbi, je potrebno razumeti kot temeljno vrtilino družbenih institucij (Košak, 2010). Kodelja (2004) sicer ugotavlja, da Rawls večkrat omenja vzgojo in izobraževanje, ampak se v svojem temeljnem delu *The theory of justice* do njiju neposredno ne opredeljuje. Avtor (prav tam) še nadaljuje, da se Rawls v imenu enakih možnosti zavzema za sistem javnega šolstva ter da pojem poštene enakosti v tem kon-

tekstu pomeni, da “vlada poskuša zagotoviti enake izobraževalne in kulturne možnosti tistim, ki so podobno nadarjeni in motivirani, bodisi s subvencioniranjem zasebnih šol bodisi z ustanovitvijo javnega šolskega sistema” (Rawls, 1999 v Kodelja, 2004, str. 395).

Sardoč (2013) pravi, da “enake izobraževalne možnosti tradicionalno povezujemo z vrsto različnih idealov, ki so v sodobni pluralni družbi – bolj ali manj – nevprašljivi” (Sardoč, 2013, str. 49), kar v nadaljevanju razčlenjuje s tremi med seboj povezanimi sklopi. Prvi je ta, da imajo vsi posamezniki omogočen dostop do ustrezne izobrazbe, drugi se nanaša na to, tako avtor (prav tam), da t. i. “moralno arbitrarni dejavniki” (Sardoč, 2013, str. 49), ki jih razlaga kot spol, raso, veroizpoved, etnično pripadnost, socialno-ekonomski položaj, ne vplivajo na postopke, s katerimi posamezniki želijo doseči in zasesti določene družbene položaje, tretji pa se nanaša na to, da se določen položaj dodeli najboljšemu kandidatu. Tako avtor (prav tam) zaključuje, da so v tem smislu enake izobraževalne možnosti “eden od temeljev javnega šolanja ter eden od osnovnih mehanizmov zagotavljanja pravičnosti v okviru procesov distribucije selektivnih družbenih položajev” (Sardoč, 2013, str. 49).

Če od tu dalje sledimo vsebini in pomenu enakih možnosti v izobraževanju, po razlagi avtorice Novak (2004) načelo enakih možnosti v izobraževanju pomeni, da “mora vsak otrok imeti enake možnosti do izobrazbe, ki ustreza njegovemu življenjskemu načrtu oziroma načrtu njegovih staršev” (Novak, 2004, str. 133). Avtorica (prav tam) tako zaključuje, da je država tako odgovorna, da zagotovi vsem otrokom enake izhodiščne možnosti. Košak (2011) povzema, da izraz enake možnosti pomeni “enako dostopnost do izobrazbe in enaka izhodišča na začetku izobraževanja oziroma šolanja” (Košak, 2011, str. 11). Pri tem avtorica (prav tam) pojasnjuje, da enakost izhodišč pomeni enako začetno možnost za vse, kar predvsem vključuje ustrezne materialne pogoje in druge okoliščine, pomembne za posameznika. Z drugimi besedami – če želimo vse posameznike postaviti v enak izhodiščni položaj, je potrebno “privilegirati deprivilegirane in deprivilegirati privilegirane. To pomeni, da umetno ustvarimo razlike, ki jih prej ni bilo.” (Košak, 2010, str. 11). Podobno ponazarja Levitan (Forum of the American Journal of Education, 2016), ki pojasnjuje, da načelo enakosti zagotavlja vsem učencem enako količino dobrin, nasprotno pa se po načelu pravičnosti prepoznava različne potrebe posameznikov, ki zahtevajo različne začetne podpore, da bi lahko bili izenačeni v izhodišču doseganja istega cilja. Ta pomoč ni enaka za vse učence, ampak neenakomerna glede na osnovni položaj posameznika z namenom, da s to neenakomernostjo postavimo vse v enak izhodiščni položaj.

Splošno razumevanje enakosti v izobraževanju je, da morajo šole vsem učencem ponuditi enako izobrazbo. Tako bodo imeli vsi učenci enako možnost. Skupno razumevanje pravičnosti izobraževanja je, da je treba vsem otrokom zagotoviti izobraževanje, ki ga potrebujejo za doseganje določenih rezultatov. Obe ideji sta na prvi pogled smiselni in se jasno povezujeta z idejami pravičnosti. Če pa se te ideje uporabi za usmerjanje političnih pristopov, se lahko pojavijo neželene posledice (Forum of the American Journal of Education, 2016). Tudi Rawls (v Kodelja, 2004) načelo poštene enakosti možnosti razlikuje od formalne enakosti možnosti. Pravi (prav tam), da

“formalna enakost izključuje le pravne ovire, ki preprečujejo nekaterim posameznikom, da bi dosegli določene družbene ali izobrazbene položaje. Za pošteno enakost možnosti pa ni dovolj, da so ti položaji dostopni vsem v formalnem pomenu, temveč mora vsakdo imeti poštene možnosti, da jih tudi zares doseže.”
(Rawls, 1999 v Kodelja, 2004, str. 396).

Starševska vpletenost kot dejavnik enakosti in pravičnosti v izobraževanju

Avtorica Epstein (2011) ugotavlja, da so deležniki v vzgojno-izobraževalnem procesu (vzgojitelji, učitelji in strokovni delavci) usposobljeni za poučevanje oz. organizacijo pedagoškega procesa, hkrati pa ugotavlja, da je večina nepripravljena za učinkovito delo na področju, ki je, kot pravi avtorica, "stalnica v življenju" – delo z družinami učencev.

Pri iskanju odgovora o delitvi odgovornosti med starši in učitelji se največkrat v ospredje postavlja vprašanja o prednostih in slabostih vključevanja staršev v šolo ter ovirah, ki to vključevanje preprečujejo.

V empirični raziskavi projekta *Vzводи uspešnega sodelovanja med šolo in domom* (Kalin idr., 2008) so si raziskovalci postavili vrsto raziskovalnih problemov, vezanih na sodelovanje med šolo in domom. Za potrebe tega prispevka izpostavljamo le del izsledkov, ki se nanašajo na izhodišča za sodelovanje staršev, ovire, ki sodelovanje preprečujejo, in kako starše vključiti v aktivno sodelovanje z učitelji oz. šolo. Avtorji (prav tam) so ugotovili, da je pomembno, da ima učitelj pred očmi starše vseh otrok v oddelku in da v svoji profesionalnosti upošteva njihovo raznolikost izkušenj in potreb. Temeljnega pomena je po mnenju staršev graditev ustreznih medosebnih odnosov. Zanimivo je, da učitelji vidijo rešitev predvsem v neformalnih oblikah sodelovanja – od delavnic za starše do različnih oblik medsebojnega druženja –, a to je zanimivo predvsem za starše z višjo formalno izobrazbo (Kalin idr., 2008). Avtorji (prav tam) še navajajo, da aktivno vlogo pri komunikaciji šole in staršev odigrajo otroci, ki so kot "poštarji", ki prenašajo sporočila iz šole domov in od doma v šolo (Kalin idr., 2008).

Osnovna odgovornost šole je, da skozi dobro komuniciranje stalno in učinkovito informira starše o šolskem programu in učenčevem napredovanju. Za ta namen lahko šola uporablja različne načine komuniciranja – od pisnih sporočil, obvestil, časopisov do roditeljskih sestankov in uporabe sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije (elektronska pošta, šolske spletne strani, spletni forumi ipd.). Kot pravi Košak (2010), morajo biti učitelji dovolj občutljivi in prepoznati različnost učencev in upoštevati pozitivno diskriminacijo deprivilegiranih tudi v primerih, ki jih ne zajema zakonodaja. In kot avtorica poudarja (prav tam), je sodelovanje s starši zelo pomemben element zagotavljanja enakosti in pravičnosti, saj lahko s komunikacijo in razvojem medsebojnega partnerstva učitelj prepozna njihove želje in potrebe in skupaj z njimi sooblikuje "varen in uspešen prostor za vsakega otroka v šoli" (Košak, 2010, str. 18). Rezultati iz analize, ki sta jo opravili Menheere in Hooge (2010), kažejo, da bi morale šole pri pristopih za večjo vključenost staršev v šolske dejavnosti upoštevati tudi razlike med starši. Prav tako Crozier (2009) v svoji študiji analizira stališča staršev delavskega razreda v Veliki Britaniji o njihovi vlogi in odnosu, ki ju imajo pri izobraževanju svojih otrok. Kot avtor (prav tam) ugotavlja, imajo starši "s stališča svoje vloge res pragmatičen in kar fatalističen pogled na izobraževanje svojih otrok". Kot avtor (prav tam) trdi v nadaljevanju, na tako percepcijo vplivajo učitelji, ki dajejo staršem občutek superiornosti, in tako meni, da so potrebni bolj proaktivni in prilagojeni načini vključevanja staršev, s katerimi bi skupaj razvili partnerski odnos med starši in šolo. Tako tudi Cankar, Kolar in Deutsch (2009) zaključujejo, da morajo šole, katerih cilj je vplivati na izboljšanje uspešnosti učencev, snovati partnerske programe, ki povezujejo družino in šolo v dejavnostih, ki spodbudno vplivajo na uspešnost otrok v šoli.

Kot smo že predhodno ugotavljali, so ena izmed ovir za vključevanje staršev njihove negativne izkušnje s šolo oz. dvom v lastne sposobnosti in znanje, da bi lahko pomagali otrokom pri šolskem delu. Kot eno izmed ključnih strategij, ki vodijo k uspešnemu partnerstvu med šolo in starši, O'Toole, Jan Kiely, McGillacuddy, O'Brien in O'Keeffe (2019) prepoznajo proaktivnost pri vzpostavljanju pozitivnega odnosa s starši, ki vključuje odpravljanje ovir, ki temeljijo na tradicionalnih strukturah moči. Šole se tako osredotočajo predvsem na to, da prepoznajo in poudarjajo, v čem so posamezni starši dobri (njihovi talenti, znanja), oziroma, kot pravi Cooter (2006 v Menheere in Hooge, 2010), morajo biti osredotočene na to, kaj starši znajo, in ne na to, česa ne znajo. Avtorji (O'Toole idr., 2019) prav tako izpostavljajo, da je pomembno, da se stiki med učitelji in starši vzpostavijo iz pozitivnih razlogov in ne kot zgolj negativna interakcija v primeru težav otroka v šoli. V tem kontekstu Krmac (2021) izpostavlja, da se vse bolj pomembno mesto pripisuje avtoetnografiji, ki lahko ne le izboljša poučevanje učitelja in njegov odnos z učenci, ampak tudi odnos med učitelji in starši otrok. Z avtoetnografijo oziroma s takim načinom pisanja se namreč učitelji lahko približajo staršem, saj starši bolje razumejo, v kakšnih situacijah se znajdejo učitelji, kako poteka proces poučevanja in s kakšnimi izzivi se sooča učitelj pri poučevanju.

4 Sklepne ugotovitve

V prispevku smo obravnavali pojav starševske vpletenosti v izobraževanje otrok z vidika vpliva, ki ga slednji ima na spoštovanje načel enakosti, enakopravnosti in pravičnosti v šoli. Pri opredeljevanju pojma starševske vpletenosti ugotavljamo, da se ta praviloma pojavi z vpisom otroka v šolo, pri čemer pa domače in tuje študije kažejo, da je že takrat moč zaznati pomembne razlike pri kognitivnih funkcijah kot rezultat stimulacij staršev v predšolskem obdobju in da nedvomno obstaja močan dokaz pozitivnega vpliva vključenosti staršev na izobraževanje in šolske dosežke otrok.

Razprava, kako uresničevati načeli enakosti in pravičnosti pri otrocih, pri katerih je stopnja starševske vpletenosti v njihovo izobraževanje nižja, nas vodi do ugotovitve, da je ključ do vključevanja staršev, ki izhajajo iz različnih kulturnih in socialno-ekonomskih okolij, graditev ustreznih medosebnih odnosov, pri čemer učitelji upoštevajo njihovo raznolikost potreb, izkušenj in znanj. Iz raziskav tudi izhaja, da je pomembna ovira, ki omejuje vključevanje staršev v sodelovanje s šolo, občutek manjvrednosti, tako da ugotavljamo, da so potrebni bolj proaktivni in prilagojeni načini vključevanja staršev, ki izhajajo iz tega, v čem so starši dobri, oz. temeljijo na tem, kaj starši znajo, in ne na tem, česa ne.

Pozitivni učinki starševske vpletenosti na izobraževanje otrok so nedvomni, ključ do uspeha pa je v tem, kot pravi avtorica Košak (2010), da so učitelji dovolj občutljivi in zmorejo oz. znajo prepoznati različnost učencev in posledično njihovega družinskega okolja. Ko se te razlike prepozna, je potrebno prilagoditi pristope in načine, s katerimi se starše, upoštevajoč njihovo raznolikost, vključi v partnerstvo s šolo. Tako Menheere in Hooge (2010) poudarjata, da sta pomemben element sodelovanja med šolo in družino obojestransko zaupanje in partnerstvo, kar pa ni samoumevno. Na vzpostavitev partnerstva vpliva razlika "v moči" in strokovnosti med učitelji in starši. Klemenčič Rozman

in Poljšak Škraban (2020) zagovarjata stališče, da so strahovi učiteljev pred vključevanjem staršev odveč (strah izgube avtonomije), pri čemer poudarjata (prav tam), da je za omogočanje enakopravnega odnosa nujno potrebno jasno opredeliti pozicijo udeležениh v dialogu in odgovornosti zanj ter s skupnim namenom in skupnim ciljem podpreti otroka in njegov razvoj.

Martina Kovačič Kuzmič, Jurka Lepičnik Vodopivec, PhD

Parental Involvement as a Factor of Equality and Justice in School

A society with multiple opportunities and knowledge should ensure the fundamental human rights and values of modern society for all individuals. In this article, we focus on the most important aspects in implementing the basic principles of equality, equity and equal opportunities in education. These are issues which are still relevant today and are the subject of much debate among shareholders in the field of education. As reported by Lakota B. and Sardoč (2015), in OECD and EU member states, there is a general consensus among both experts and education policy makers on the importance of ensuring equal educational opportunities and fundamental human rights within the public education system. Over the last decades, most of the mentioned countries have increased their efforts to guarantee equal opportunities both in educational institutions and in societies in general.

The main strategic document for the development of the education system is the White Paper on Education in the Republic of Slovenia, hereafter referred to as the White Paper (Krek & Metljak, 2011). As the authors of the White Paper point out, "education and training are a necessary condition for all citizens in modern societies, which are based on liberal and democratic principles, to have an equal chance to succeed in life" (Krek & Metljak 2011, p. 14). It identifies four basic principles of education, namely human rights and responsibility, autonomy, equity and quality (ibid.). Equity is closely linked to ensuring equal opportunities for all citizens to succeed in life, which requires equal access to education. According to the White Paper (ibid.): "Since the equality of opportunities that a person has in society depends to a large extent on his or her access to education, a country striving for a just society must first ensure equality of educational opportunities through a variety of measures." (ibid., p. 14). However, education is influenced by a range of other factors, many of which are already present in the pre-school years. School is a meeting point for different groups of children from diverse socio-economic and cultural backgrounds. This raises the question of how to offer such a diverse population equal educational opportunities in the education system.

If discussions on the equity of public schooling are at the heart of debates on the issue of ensuring equality and on the acceptance and respect of diversity (Kodelja 2006), the issue of ensuring equal educational opportunities is its logical continuation, since the social status and social mobility of an individual are strongly dependent on his or her achievements or performance in the process of schooling in general. This is why the debate on the equity of public schooling is central to the issue of ensuring equality and on the issue of acceptance and respect for diversity (Kodelja, 2006). The author (ibid.) points out that too little attention is still paid to equity in education, and adds that it is

particularly troubling, because it is one of the fundamental virtues of social institutions (Rawls & Kodelja, 2006), which undoubtedly include kindergartens and schools. As Novak (2004) notes, the principle of equal opportunities in education means that “Every child should have an equal opportunity to an education that fits his or her life plan or that of his or her parents.” (Novak, 2004, p. 133). The author (*ibid.*) thus concludes that the state has a duty to ensure that all children have an equal starting point. With the democratization of the school environment, other stakeholders besides children and teachers are increasingly entering the school environment, especially parents.

Bronfenbrenner’s (1994) cultural context theory is based on the assumption that the child develops within the changing life environments with which he or she interacts. The author presents the environment as a set of interconnected systems, in which a person’s/child’s everyday life takes place and which have a significant impact on his/her development. Thus, within the framework of the theory, he identifies four levels of environmental influences on the child, starting with those close to the child, and in which he/she is directly involved, to those quite distant from him/her, and in which he/she is not directly involved. The author stresses that the child is at the center of the system, while the layers of the environment spread around him in concentric circles and influence his or her development to a greater or lesser extent. The parents are the closest to the child in the first system, which Bronfenbrenner (*ibid.*) calls the microsystem. It is thus quite understandable that parental influence and parental involvement in children’s education is an important factor that became of interest to researchers and stakeholders (parents, educators, teachers, etc.) involved in the child’s microsystem decades ago.

In this article, the authors focus on the fundamental theoretical principles of equality and equity, which underpin the principle of equal opportunities in education. The objectives are to identify how the principles of equality and equity are implemented through the education system and how parental involvement in their children’s education influences the implementation of these principles. The research questions are: What is the impact of parental involvement on children’s education? How are the principles of equality and equity reflected in the education system? How can parental involvement be considered as a factor in the implementation of the principles of equality and equity?

The article is based on a descriptive method of pedagogical research. The comparative method and the methods of analysis and synthesis are used to compare and analyse the findings of different researches in the field. In doing so, we will draw on Slovenian and foreign literature.

The authors note that the theory of family law defines parenthood as the exercise of the constitutional rights and duties of parents and that it has the character of a fundamental human right (Novak, 2004), which is implied in the parental right or parental care, which also includes parental care for the upbringing and education of children (Kraljić, 2014). Kraljić (*ibid.*) points out that modern parents approach parenthood with excessive seriousness, which can lead to intrusive parenthood. In addition to the involvement of parents with children, Ule (2015) points to the dimension of parents’ involvement with schools. Menheere and Hooge (2010) highlight a distinction between two concepts – parental involvement and parental participation. Parental involvement is the involvement of parents in their own child’s education, both at home and at school, while parental participation is the active contribution of parents in school activities (Smit *et al.* 2007; Menheere & Hooge, 2010).

Epstein (2011) pointed out that in the last two decades of the 20th century, the concept of the relationship between family and school changed in a way that gradually moved away from the idea of a separation between the two towards one of increasing collaboration. This raises the question of how to bring the factor of parental involvement in children's education closer to respecting the principles of equality and equity in the education system.

The general understanding of equality in education is that schools should offer the same education to all children. This will ensure that all children have the same opportunities. A common understanding of educational equity is that all children should be provided with the education they need to achieve certain outcomes. Both ideas seem relevant at first sight and are clearly linked to ideas of equity. However, if these ideas are used to guide policy approaches, unintended consequences can arise (Forum of the American Journal of Education, 2016). Rawls and Kodelja (2004) also distinguish the principle of fair equality of opportunity from formal equality of opportunity.

With regard to parental involvement as a factor of equality and equity, we highlight the findings of Epstein (2011), who concludes that stakeholders in the educational process (educators, teachers and practitioners) are trained to teach or organize the pedagogical process, but also that most are unprepared to work effectively in an area that, as the author contends, is "a constant in life" – working with children's families. In search for answers to dividing responsibilities between parents and teachers, the questions that most often come to the fore are the advantages and disadvantages of involving parents in school and the obstacles that prevent this involvement. In an empirical study conducted as part of the Factors of Successful School-Home Cooperation project (Kalin et al. 2008), researchers set out to address a number of research questions related to school – home cooperation. The authors (ibid.) concluded that it is important for a teacher to be aware of the parents of all the children in class and to take into account the diversity of their experiences and needs in his or her professionalism. Parents consider it fundamental to build appropriate interpersonal relationships.

The school's primary responsibility is to keep parents informed about the school's curriculum and their children's progress through good communication. To this end, the school can use a variety of means – from written communications, notices, newspapers to parent-teacher conferences and the use of modern information and communication technology (e-mail, school websites, internet forums, etc.). According to Košak (2010), teachers must be sensitive enough to recognise the diversity of children and take into account positive discrimination against the disadvantaged, even in cases not covered by legislation. And as the author points out (ibid.), collaboration with parents is a very important element in ensuring equality and equity, because through communication and the development of a mutual partnership, the teacher can identify their wishes and needs and, together with them, co-create "a safe and successful space for every child in school" (Košak, 2010, p. 18). From the analysis carried out by Menheere and Hooge (2010), the results suggest that schools should also take into account differences between parents in their approaches to increase parental involvement in school activities.

Research shows that parental involvement in children's education has a number of positive effects on children's academic achievement, as well as on their socialization and motivation. The key to parental involvement lies in the development of appropriate interpersonal relationships, where teachers take into account the diversity of parents'

needs, experiences and skills. Research also shows that a significant barrier limiting parental involvement with schools is a sense of inferiority, so we conclude that more proactive and tailored ways of engaging parents are needed, based on what parents are good at, or based on what parents know rather than what they do not know.

LITERATURA

1. Berčnik, S. in Devjak, T. (2017). Partnerstvo s starši kot del vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 32(2), 67–81.
2. Berčnik, S. in Devjak, T. (2018). Aktivno vključevanje staršev v vzgojno-izobraževalni proces v šolah v Sloveniji. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 33(2), 64–77.
3. Bronfenbrenner, U. (1994). *Ecological models of human development*. International Encyclopedia of Education, 3. Elsevier.
4. Bronfenbrenner, U. (2005). Ecological systems theory. V U. Bronfenbrenner (ur.), *Making human beings human: bioecological perspectives on human development* (str. 106–173). Sage Publications.
5. Cankar, F., Kolar M. in Deutsch T. (2009). Učitelji in starši – partnerji z različnimi pričakovanji. V F. Cankar in T. Deutsch (ur.), *Šola kot stičišče partnerjev* (str. 120–134). Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
6. Catsambis, S. in Beveridge, A. A. (2001). Does neighborhood matter? Family, neighborhood, and school influences on eighth grade mathematics achievement. *Sociological Focus*, 34, 435–457. <https://doi.org/10.1080/00380237.2001.10571212>
7. Crozier, G. (2009). Vemo, kdaj nismo zaželeni – vpogled staršev na sodelovanje z učitelji. V F. Cankar in T. Deutsch (ur.), *Šola kot stičišče partnerjev* (str. 100–116). Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
8. Cugmas, Z., Kepe Globevnik, N., Pogorevc, J. in Štemberger, T. (2010). Vpletenost staršev v otrokovo šolanje. *Sodobna pedagogika*, 61(2), 318–337.
9. Epstein, J. L. (2001). *School, family and community partnerships: preparing educators and improving schools*. Westview Press.
10. Epstein, J. L. in Sheldon, S. B. (2002). Present and accounted for: Improving student attendance through family and community involvement. *The Journal of Educational Research*, 95(5), 308–318. <https://doi.org/10.1080/00220670209596604>
11. Epstein, J. L. (2011). *School, family, and community partnerships: preparing educators and improving schools* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429494673>
12. Kalin, J., Govekar Okoliš, M., Mažgon, J., Mrvar, P., Resman, M. in Šteh, B. (2008). Vzводи uspešnega sodelovanja med domom in šolo: sodobne rešitve in perspektive: zaključno poročilo. Univerza v Ljubljani Filozofska fakulteta. www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/.../crp_V5_0242_porocilo.doc.
13. Kalin, J., Resman, M., Šteh, B., Mrvar, P., Govekar Okoliš, M. in Mažgon, J. (2009). Izzivi in smernice kakovostnega sodelovanja med šolo in starši. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
14. Klemenčič Rozman, M. M. in Poljšak Škraban, O. (2020). Kontekstualno občutljivi procesi partnerstva med šolo in družino. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 35(1), 87–98.
15. Kodelja, Z. (2004). Izobraževanje in Rawlsova načela pravičnosti. *Časopis za kritiko znanosti*, letnik 32(217–218), 393–401.
16. Kodelja, Z. (2006). O pravičnosti v izobraževanju. Založba Krtina.
17. Košak, A. (2010). Enakost in pravičnost v izobraževanju otrok v osnovni šoli. V Izzivi vodenja za raznolikost: zbornik 29. strokovnega posveta Vodenje v vzgoji in izobraževanju. <http://solazaravnatelj.si/ISBN/978-961-6637-26-8/001-003.pdf>
18. Kraljić, S. (2014). Nadstarševstvo ali quo vadis sodobno starševstvo: Helikopter-Elternschaft oder quo vadis moderne Elternschaft. V V. Žnidaršič Skubic, A. Vlahek in K. Podobnik (ur.), *Zbornik v čast Karla Zupanciča: družinsko in dedno pravo pred izzivi prihodnosti: zbornik*

- znanstvenih razprav v čast 80. rojstnega dne zaslužnega profesorja dr. Karla Zupančiča (str. 129–155). Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.
19. Krek, J. in Metljak, M. (ur.). (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
 20. Krmac, N. (2021). O avtoetnografiji in njeni vlogi na pedagoškem področju. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 36(2), 36–48.
 21. Lakota, A. B. in Sardoč, M. (2015). Enake možnosti in družbena (ne)enakost v družbi znanja. *Šola za ravnatelje*.
 22. Levitan, J. (2016). The difference between educational equality, equity, and justice... and why it matters by Joseph Levitan. <http://www.ajeforum.com/the-difference-between-educational-equality-equity-and-justice-and-why-it-matters-by-joseph-levitan/>
 23. Majerčikova, J. in Petru Puhrova, B. (2019). Učne aspiracije učencev in zaznan vpliv njihovih staršev. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 34(2), 113–132.
 24. Menheere, A. in Hooge, E. H. (2010). Parental involvement in children's education: a review study about the effect of parental involvement on children's school education with a focus on the position of illiterate parents. *Journal of Teacher Education Network* 6, 144–57.
 25. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MZIZŠ). (2018). Pogled na izobraževanje: Education at a glance (EAG). http://www.eurydice.si/wp-content/uploads/2018/09/EAG_2018_podarki-o-Sloveniji_1.pdf
 26. Novak, B. (2004). *Šola in otrokove pravice*. Cankarjeva založba.
 27. O'Toole, L., Kiely, J., McGillicuddy, D., O'Brien, E. in O'Keeffe, C. (2019). Supporting parents parental involvement, engagement and partnership in their children's education during the primary school years. https://www.researchgate.net/publication/332179854_Supporting_Parents_Parental_Involvement_Engagement_and_Partnership_in_their_Children's_Education_during_the_Primary_School_Years
 28. Peklaj, C. in Pečjak, S. (2015). Psihosocialni odnosi v šoli. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
 29. Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Harvard University Press: Cambridge, Mass.
 30. Sardoč, M. (2013). Enake (izobraževalne) možnosti in družbena neenakost. *Sodobna pedagogika*, 64(2), 48–62, 32–46.
 31. Ule, M. (2015). Vloga staršev v izobraževalnih potekih otrok v Sloveniji. *Sodobna pedagogika*, 66(1), 30–45.
 32. Vec, T. (2009). Partnerstvo med šolo in starši – enoznačni cilj in različnost poti. V F. Cankar in T. Deutsch (ur.), *Šola kot stičišče partnerjev: sodelovanje šole, družine in lokalnega okolja pri vzgoji in izobraževanju otrok*. Zavod RS za šolstvo.

To delo je podprla Agencija za raziskovalno dejavnost RS [P5-0444].

This work was supported by the Slovenian Research Agency [P5-0444].

Besedilo/Text © 2024 Avtor(ji)/The Author(s)

To delo je objavljeno pod licenco CC BY Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna.

This work is published under a licence CC BY Attribution 4.0 International.

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Martina Kovačič (1979), asistentka za družboslovno izobraževanje na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem.

E-mail: martina.kovacickuzmic@pef.upr.si

Dr. Jurka Lepičnik Vodopivec (1954), redna profesorica za pedagogiko na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem

E-mail: jurka.lepicnik@pef.upr.si